

Pospíšil, Ivo

Profesor Jiří F. Franěk jako rusista : (k 85. narozeninám významného českého literárního vědce, překladatele a editora)

Slavica litteraria. 2008, vol. 11, iss. 1, pp. [131]-133

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103363>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVO POSPÍŠIL

PROFESOR JIŘÍ F. FRANĚK JAKO RUSISTA
(k 85. narozeninám významného českého literárního vědce,
překladaatele a editora)

Na počátku mi dovoluete malou vzpomínku. Přelom 60. a 70. let minulého století nebyl idylou, o to více pro některé rusisty. Zhruba v té době, přesněji v roce 1971, vychází znovu známý *Přehled sovětské literatury*, dílo, které spolu se svým učitelem Bohumilem Mathesiem, vytvořil Jiří Franěk, jemuž pomáhali další, kteří tam jsou jmenováni. Pro nás začínající studenty rusistiky „daleko od Prahy“ to bylo jako zjevení: nejen tendence vyjádřená v tomto díle, ale i razantní výklad literárních směrů a skupin, který tak ukázal tuto literaturu, zvláště 20. let 20. století, jako bohatou, pluralitní, mnohostrannou, konfliktní a tragickou: nějakým nedopatřením se tato skripta neprestala prodávat až do vyprodání zásob; mám je ve dvou dílech – dokonce dvakrát – z té doby uschované jako relikvii, text, jenž mi možná opravdu *na věčné časy* přiblížil autentickou moderní ruskou literaturu. My Moravané jsme však byli také odkojeni staříčkým textem Josefa Jiráska, který vyšel těsně po roce 1945 ve čtyřech svazcích souběžně v Praze a v Brně (J. Jirásek: *Přehledné dějiny literatury ruské*. Josef Stejskal v Brně, Miroslav Stejskal v Praze 1945, 2. vydání 1946). Jako by se v těch dvou publikacích a symbolicky ve dvou místech vydání spojilo to, co rusistické tradice Prahy a Brna spojovalo a spojuje, i to, čím se od sebe liší.

Prof. Franěk mi tu ukázal – a poté ještě několikrát – originální obraz ruské literatury, obraz zasazený především do politických okolností doby: ukázat **vztlak ruské literatury** v těchto vypjatých situacích byla ostatně – pokud jsem to správně pochopil – i metoda jeho učitele, ve které pokračoval jak v práci autorské, tak editorské.

I když si toto krátké připomenutí nečiní zdaleka nárok na úplnost, musí začít taxativním výčtem těch hodnot, jež Jiří Franěk přibližoval a zpřítomňoval českému čtenáři jako autor a komentátor: byl to mj. Michail Jevgrafovič Saltykov-Ščedrin a jeho útočná publicistika, Šolochovovy brutální a expresionistické *Donské povídky*, které ho pak spolu s *Tichým Donem* přivedly k úvahám o autorství tohoto románu, svým způsobem také Bachtinovu *Formální metodu*, ovšem Solženicyna a jeho drobné prózy, ukázal nám na literární význam Petrohradu-Leningradu ve výboru, jenž se objevil několikrát v různých vydáních a podobách, N. V. Gogola, ale i Jurije Bondareva aj. Zdá se, že v tomto kusém výčtu chybí nějaká jednotící linie, ale ta tam samozřejmě je: ve schopnosti vyhmátnout **aktuální, razantní a provokující, podnětná díla** – ve své době a svým způsobem interpretace. A spolu s tím výklad takových podnětných a polemických tradic české rusistiky a literární vědy jako takové – Bohumil Mathesius a T. G. Masaryk, zejména jeho

studie z Athenaea. Mathesiovi věnoval pak jubilant řadu publikací, v neposlední řadě se spolu s Jiřím Honzikiem podílel na vzpomínkovém sborníku k stému výročí narození Bohumila Mathesia (14. 7. 1888 – 2. 6. 1952) z roku 1988. Klíčem je ovšem souhrnná monografie z roku 1963. Je to komplexní kniha, která vykládá Mathesiovu životní cestu i jeho mnohohranný talent překladatele, divadelníka, netuctového básníka, editora, komentátora a především vykladače moderní ruské sovětské literatury. Je typické, že se v závěru této knihy Franěk dovolává pomoci dalších kolegů a svou práci na Mathesiovi nepokládá za ukončenou: v jistém smyslu to byla prorocká slova, neboť Mathesius se stal svým způsobem jeho osudem. Slova z úvodu této knihy ukazují na příznačnou Fraňkovu metodu: „Nelze než začít osobně. Patřil jsem k těm stovkám Mathesiových žáků, na něž měl Mathesius mimořádný vliv, pro něž byl oblíbeným a milovaným učitelem; pro některé z nás byl ještě víc než učitel... Když jsme časem nabyli střízlivějšího pohledu a ztratili romantické oči mládí, náš obdiv k Mathesiovi a úcta němu neklesly. Po jeho smrti jsme si všichni kladli za povinnost střežit jeho odkaz a památku. Ukázalo se, že je toho třeba; jako každý, kdo něco chce, potkával se často a jeho dílo se potkává dodnes s neporozuměním. Jenže proti všem více nebo méně oficiálním uznáním či neuznáním stojí jednoznačné mínění čtenářů; pro ně je a zůstává Mathesius výsostným básníkem i významným arbitrem ve věcech kultury.“ (J. Franěk: *Bohumil Mathesius*, Praha 1963, s. 5). Přiznám se, že i Fraňkův výbor z Mathesiových literárněkritických a literárněhistorických studií *Básníci a buřiči* vydaný v roce 1975 měl na mě také zásadní vliv a že jsem jej tehdy tehdy pochvalně recenzoval (B. Mathesius: *Básníci a buřiči*, Praha 1975. *Rovnost* 2. 3. 1976, s. 5.). Edice Mathesiových překladů, z nichž asi nejvýznamnější byly *Zpěvy modravé Rusí* (Melantrich, Praha 1975), nemluvě o Zpěvech staré Číny, doložily a dokládají Fraňkovo úsilí.

Prof. Jiří Franěk byl a je výrazným pokračovatelem v díle svého učitele a realizátorem koncepce jeho pražské rusistiky, která literární vývoj spojovala s aktuálním společenským děním – tento postup má své nesporné výhody, ale někdy i svá úskalí, stejně jako každý vyhraněný pohled na literární jevy. V tomto řečišti se pohybuje také jeho lví překladatelský, autorský, editorský a komentátorský podíl na českém vydání slavného slovníku Wolfganga Kasacka (Wolfgang Kasack: *Slovník ruské literatury 20. století*. Votobia, Praha 2000). Hlásím se stejně k této rusistické tradici jako k tradici brněnské, která vyrůstala jednak z moravského konzervativnějšího kulturního podloží, jednak ze širších slavistických souvislostí, jež v Brně postupně vytvářeli Frank Wollman, Sergij Vilinskij a které svým způsobem dotvářel od 30. let 20. století svou přítomností a začleněním do místního univerzitního a uměleckého života i Roman Jakobson. Jubilantova bádání o Slově o pluku Igorově a Tichém Donu, která zazněla na řadě přednášek, mimo jiné i v Brně, ponechám proudu času: nechť tyto uhrančivé koncepce působí na nové, mladé generace literárních vědců.

Profesor Jiří Franěk svým neokázalým způsobem podstatnou měrou utvářel a utváří české chápání ruské literatury, autorsky, editorsky, vykladačsky; kromě toho – což dnes pokládám za snad ještě významnější – vždy pečoval o tradice a jejich zpřítomňování; to je zejména dnes velmi důležité a v tom bych viděl jeden z podstatných rysů této části pražské rusistiky, co ji spojuje s rusistikou brněnskou, vědomí toho, že *panta rhei, nevstoupíš dvakrát do téže řeky*, ale také že *nilhil novi sub sole*: kdo bere svou profesi jako poslání a úděl to velmi dobře ví a respektuje.

(Výtah z laudatia proneseného jménem pražské pobočky Literárněvědné společnosti a Ústavu slavistiky FF MU v Brně na slavnostní přednášce prof. Jiřího Fraňka ve sborovně Národní knihovny ČR pořádané Literárněvědnou společností a Slovanskou knihovnou NK ČR dne dne 28. listopadu 2007.) Jak už to bývá, zasáhl opět nelítostný osud: ještě 19. prosince 2007 byl prof. Jiří Franěk na mé přednášce *Jedna tradice brněnské rusistiky* pronesené pro pražskou pobočku Literárněvědné společnosti na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, na počátku roku 2008 přišla zpráva o jeho náhlém odchodu. Zemřel 30. prosince 2007. Z laudatia se tak stal nechtěný nekrolog.

